

Asia: VN/894/2022

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi työsopimuslain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta

Yleiset huomiot

Yleiset huomionne esityksestä.

Hallituksen esitysluonnosta valmistelleen työryhmän tehtävänä on ollut pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaisesti selvittää lainsäädännön muutostarpeita työn murroksen näkökulmasta. Lisäksi tehtävänä on ollut työelämän epävarmuuden vähentämiseksi täsmentää työsopimuslain työsopimuksen käsitettä siten, että työsopimussuhteen naamiointi muuksi kuin työsopimukseksi estetään.

Suomen Yrittäjät katsoo, että esityksen valmistelun aikana tehtyjen selvitysten pohjalta lainsäädäntöön ei liity muutostarpeita. Jo nykyisin arviointi työsuhteen olemassaolosta tehdään viime kädessä kokonaisharkintaa käyttäen.

Suomen työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä on selkeä jaottelu työsopimussuhteiseen työhön ja muuhun taloudellista hyötyä tavoittelevaan toimintaan eli yrittäjätööhön. Voimassa olevassa työsopimuslaissa määritellään, millä edellytyksillä työntekijän ja työnantajan välille syntyy työsopimussuhde. Kaikki virkasuhteiden ulkopuolella tehtävä työ on määriteltävissä olemassa olevien rajausten perusteella jompaankumpaan edellä mainitusta kategoriasta, jonka jälkeen henkilön oikeudet ja velvollisuudet seuraavat statusta. On totta, että lisääntynyt yrittäjämäinen tapa tehdä työtä työsopimussuhteessa voi haastaa rajanvedon työn tekijöiden arjessa. Juridisesti rajanvetokysymys ei kuitenkaan ole toistaiseksi aiheuttanut ongelmia, eikä asian valmistelun kuluessa ole tullut esille tilanteita, joissa tapauskohtaisesti ei olisi pystytty nykylainsäädännön pohjalta ratkaisemaan, tehdäänkö työtä työntekijänä vai yrittäjänä.

Mikäli lainsäädäntömuutosten valmistelua esitysluonnoksen pohjalta jatketaan, katsomme, että valittu peruslinja on sinänsä tarkoituksenmukainen. Esityksen tavoite, helpottaa osapuolia ratkaisemaan työntekosuhteen oikeudellinen luonne sopimussuhdetta solmittaessa tai myöhemmin

sopimussuhteen kestäessä tilanteissa, joissa työn suorittajan asemaan liittyy tulkintaa edellyttäviä kysymyksiä, on kannatettava. Mahdollisia lainsäädäntömuutoksia harkitessa ja valmisteltaessa on kuitenkin äärimmäisen tärkeää pitää kiinni siitä lähtökohdasta, että voimassa olevan lainsäädännön mukaista jakoa yrittäjänä tai palkansaajana tehtävän työn välillä ei muuteta, eikä lainsäädäntöön tehdä sellaisia muutoksia, jotka johtaisivat siihen, että henkilöt, jotka tällä hetkellä toimivat itsenäisessä asemassa yrittäjinä, luokiteltaisiin jatkossa työsuhteisiksi. Lisäksi jatkovalmistelussa on vielä tärkeää arvioida sitä, ettei muutoksilla luoda uusia tulkinnanvaraisuuksia ja tätä kautta heikennetä eri osapuolten oikeusvarmuutta.

Esityksen taustaa, tarkoitusta sekä tavoitteita yleisesti arvioitaessa on syytä huomioida se, että tällä hetkellä meillä Suomessa vallitsee hyvin vahva kahtiajako työelämän ja markkinoiden sääntelyn osalta sopimusvapauden ideaalissa. Yhtäältä yrittäjätöössä sopimusvapaus on lähes rajaton (pl. kohtuuttomat sopimusehdot) ja toisaalta työsuhteisessa työssä se on erittäin rajallinen. Tämä jako ajaa väistämättä markkinoita toimimaan tavalla, joka preferoi yrittäjätöötä. Tämä on nähtävissä esimerkiksi yksinyrittäjien kasvuna ja työnantajayritysten määrän laskuna. On kysyttävä, onko tarkoituksenmukaista pidemmällä aikavälillä ylläpitää järjestelmää, jossa tietyn tyyppisessä työssä sopimusvapaus on laaja ja toisen tyyppisessä työssä sitä ei ole lähes ollenkaan. Vastaus kysymykseen ei kuitenkaan pidä olla se, että aletaan kaventaa yrittäjätöön sopimusvapautta, vaan se, että sääntelyä kehitetään liberaalimpaan suuntaan nimenomaan työsuhteista työtä koskien. Valitettavasti nyt kyseessä olevan esitysluonnoksen valmistelun yhteydessä tällaisiin kysymyksiin ei ole kuitenkaan kiinnitetty lainkaan huomiota.

Esityksen yleisperustelut

Huomionne esityksen yleisperusteluista.

Hallituksen esitysluonnoksessa on suhteellisen kattavasti kuvattu asiaan liittyvä nykytila sekä voimassa olevan sääntelyn tausta ja perustellusti todettu, että työsuhteen tunnusmerkistö on Suomessa määritelty lähes samoin peruskriteerein jo 100 vuoden ajan. Kuten esitysluonnoksessa (s. 4) on myös todettu, jo voimassa olevan lain esitöiden (Hallituksen esitys Eduskunnalle työsuhtesopimuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 157/2000 vp, s. 57) mukaan työnteosuhteen oikeudellista luonnetta joudutaankin epäselvissä tai kiistanalaisissa tapauksissa arvioimaan kokonaisharkinnalla. Tällöin on otettava huomioon sopimusehdoista ja sopimuksen nimestä ilmenevän sopijapuolten tarkoituksen lisäksi myös ja erityisesti työnteon tosiasialliset olosuhteet. Tältäkin osin katsomme, että esitys käytännössä vahvistaa nykyistä oikeustilaa.

Asiaan liittyvän EU-sääntelyn osalta toteamme, että luonnoksessa on nostettu esiin tällä hetkellä valmisteilla oleva, EU:n alustatyötä koskeva direktiiviehdotus. Tältä osin on kuitenkin tärkeää huomata, että työsuhtesopimusta ja sen 1 luvun 1 §:n säännöstä sovelletaan kaikkeen tehtävään työhön, ei ainoastaan alustojen kautta tehtävään työhön. Siksi sääntelyä on myös jatkossa kehitettävä ja arvioitava siten, että sillä ei pyritä vastaamaan yksittäisten toimialojen tai yksittäisten työn teettämistapojen erityiskysymyksiin, vaan sääntelyä kehitetään erilaiset työn teettämisen muodot huomioiden.

Esityksessä on useissa kohtaa nostettu esiin työn murros, uudet työn tekemisen ja teettämisen muodot sekä erityisesti niin erilaisten digitaalisten alustojen kautta tapahtuva työ. Huolimatta työmarkkinoiden ja työn murroksesta, on syytä korostaa, että nykymuotoinen työsopimukseen perustuva tapa tehdä työtä ei näytä kuitenkaan olevan ihan heti katoamassa. Kuten esitysluonnoksessa on nostettu esiin, noin kaksi kolmasosaa työllisistä työskentelee edelleen työsopimukseen perustuvassa vakituisessa kokoaikatyössä, eikä heidän suhteellinen osuutensa ole työmarkkinoilla juuri 2000-luvulla muuttunut. Työskentelytavoissa sen sijaan on tapahtunut muutosta sekä siinä millaista osaamista työmarkkinoilla tarvitaan. Ajan ja paikan sijaan yhä useammin työsopimussuhde sidotaan työn tulokseen. Asia ei ole työmarkkinoilla uusi, mutta asiantuntijatyön sekä työn ja ei-työn välisen rajanvedon haasteiden yleistymisen myötä työsuhteessa tehtävästäkin työstä on monin paikoin tullut aiempaa ”yrittäjämäisempää” ja tämä voi toki tietyissä tilanteissa aiheuttaa haasteita yksilöiden käsityksille siitä, millä statuksella työtä tehdään.

Lisäksi on pidettävä mielessä, että alustataloudessa ja sen kautta tarjottavissa palveluissa kyse on lähtökohtaisesti digitaalisesti toteutetuista ratkaisuista, joiden kautta henkilöt ja yritykset voivat ostaa ja myydä työpanosta, joko työsuhteessa tai yritykseltä yritykselle tai yksityishenkilölle. Ja työtä voidaan tehdä niin yrittäjänä kuin palkansaajana, alustasta riippumatta. Onkin tärkeää, että oikeussuhteen luonnetta – sitä tehdäänkö työtä yrittäjänä vai palkansaajana – ei jatkossakaan ratkaista pelkästään sillä perusteella, millä välineillä työn organisointi on järjestetty.

Esitysluonnoksen tavoitteiden osalta esityksen sivulla 13 on todettu, että ”Olennaista on, että kokonaisharkinnan jälkeen työn teettäjään nähden epäitsenäisessä tai alisteisessa asemassa olevaa työn suorittajaa pidetään työsuhteisena työntekijänä”. Tältä osin korostamme, että osa yrittäjistä voi toimia hyvinkin alisteisessa asemassa suhteessa työn tilaajaan (yksinyrittäjä vs. iso, monikansallinen yritys), kuten asian valmistelun yhteydessä on useaan kertaan tullut ilmi. Tämä on osaltaan huomioitu myös heti esityksen seuraavassa lauseessa esiin nostetussa maininnassa, jonka mukaan ”osa itsenäisistä yrittäjistä saattaa olla toimeksiantajaansa nähden sellaisessa asemassa, jossa tosiasialliset mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi työn tekemisen ehtoihin ja hintaan voivat olla hyvinkin rajalliset”. Lisäksi esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on nostettu esiin tilanteita, joissa yrittäjänä toimiva henkilö voi olla hyvinkin alisteisessa tai epäitsenäisessä asemassa, mutta työtä tehdään silti – kokonaisharkinnan perusteella - yrittäjänä. Katsomme, että edellä kuvattu maininta – joka osaltaan on myös ristiriitainen suhteessa esitettävään pykälämuutokseen ja sen yksityiskohtaisiin perusteluihin - tulisi poistaa esityksestä.

Esityksen valmistelun yhteydessä on pohdittu, kuten esitysluonnoksessa on todettu, erillisen ”naamiointikiellon” säätämisestä työsopimuslakiin. Kuten esitysluonnoksessa on tältä osin nostettu esiin, työsopimuslain soveltamisäännöksen pakottavuus pitää nykyiselläänkin sisällään lain kiertämisen kiellon. Tältä osin yhdymme esitysluonnoksessa todettuun näkemykseen siitä, ettei lainsäädäntömuutokselle ole tarvetta.

Esityksen vaikutukset

Huomionne esityksessä arvioiduista vaikutuksista.

Suomen Yrittäjillä ei ole huomautettavaa esitettyihin vaikutusarviointeihin.

Työsopimuslain 1 luvun 1 §:ään ehdotettava muutos

Huomionne pykälään ehdotettavasta muutoksesta ja sen säännöskohtaisista perusteluista.

Katsomme, että esitysluonnoksen perusteluissa on varsin kattavasti ja tarkoituksenmukaisella tavalla pyritty kuvaamaan niitä seikkoja, jotka pykälän mukaisesti tulee ottaa huomioon kokonaisharkintaa tehtäessä. Tältäkin osin on tosin huomattava, että esityksessä esiin nostetut tekijät huomioidaan pääosin jo nykyään kokonaisharkintaa tehtäessä. Kuten esitysluonnoksessa on todettu, kysymys on viime kädessä oikeussuhteen luonteen arvioinnissa vaikuttavien osatekijöiden punninnasta, jossa arvioidaan työsuhteen olemassaoloa puoltavien seikkojen ja työnsuorittajan itsenäistä asemaa (yrittäjyyttä) osoittavien seikkojen keskinäistä painoarvoa. Tässä punninnassa olennaista on, että vaikuttavat tekijät kyetään tunnistamaan ja lisäksi niiden painoarvo pystytään mittaamaan tai määrittämään oikeasuhteisella tavalla.

Yksityiskohtaisten perusteluiden osalta, esityksen sivulla 23 on todettu, että työnsuorittajan epäitsenäistä / itsenäistä asemaa koskevassa arvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös sopijapuolten sosiaalinen ja taloudellinen asema. Vaikka esitettyä on pyritty perusteluihin liitetystä alaviitteestä avaamaan, katsomme, että sitä, tehdäänkö työtä palkansaajana vai yrittäjänä, ei voida ratkaista osapuolten sosiaalisen tai taloudellisen aseman perusteella. Ensinnäkin on selvää, että määritelmällisesti ”osapuolten taloudellinen ja sosiaalinen asema” on hyvin tulkinnanvarainen käsite. Toisaalta ei ole perusteltua, että työoikeudellinen arvio siitä, tehdäänkö tiettyä työtä työntekijänä vai yrittäjänä, olisi erilainen, riippuen yksittäisen henkilön taloudellisesta tai sosiaalisesta asemasta. Mikäli näin olisi, voitaisiin päätyä lopputulokseen, jossa samaa työtä tekevää, sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevaa henkilöä pidettäisiin työsuhteisena, kun taas paremmassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa olevaa henkilöä yrittäjänä. On selvää, että arvio oikeussuhteen laadusta tulee aina perustua työnteon ehtoihin sekä olosuhteisiin, joissa työtä tehdään. Katsomme, että viittaukset sopijapuolten taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan arvioinnissa huomioitavina seikkoina tulisi poistaa esityksestä.

Rytkönen Atte
Suomen Yrittäjät ry